ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Յօդուածագրութիւնները ուղարկել՝
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի խօսք Էջմիածնին։—Ներքին տեսութիւն։ Ցօդուտ սովալլուկ հայերի։ Նամակ Մօսկվայից։ Նամակ Հին-Նախիջևանից։ Նամակ Իգդիրից։ Նամակ Կաղզւանից։ Նամակ Վլադիկավկասից։ Նամակ Աղդաշից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Գերմանիա։ «Graphic» չարաթաթերթը հայերի մասին։ Ֆրանսիա։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ՄԻ ԽՕՍՔ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ

Մենք ստացանք Բայազէդի, Բագրևանդի և Ալաշկերտի հայ հասարակութիւնից մի ուղերձ, բազմաթիւ կնիքներով և ստորագրութիւններով, որի մէջ ամենասարսափելի գոյներով նկարագրված է, թէ որպիսի ցաւալի դրութեան մէջ է սովատանջ ժողովուրդը յիշեալ գաւառներում, և թէ որպիսի կոտորած է անում սովը, որ սպառնում է ամբողջ գաւառների ժողովրդին մի օրհասական վախճան։

Մի և նոյն ուղերձի հետ մեզ ուղարկված են երկու խնդիրների պատճէններ, որոնց մէկը մատուցած է եղել Վեհ. կաթողիկոսին, իսկ միւսը ռուսաց բարձր կառավարութեանը։ Այդ խնդիրների բովանդակութիւնը սովատանջների վերաբերութեամբ մի և նոյն սոսկալի խօսութիւններն է յիշեցնում, և շուտափոյթ օգնութիւն է խնդրում։

Ի միջի այլոց սովատանջները հարց են առաջարկում, թէ որտեղ մնացին և ի՞նչ եղան այն փողերը, որ պատերազմի ժամանակ ռուսաց հայերը նուիրեցին յանուն ալաշկերտցի գաղթականների, և եթէ տակաւին այդ նուէրներից մնացել է մի գումար, այժմ ո՞րտեղ է պահված և ո՞ր օրվայ համար։

Այդ հարցը, այդ պահանջը նոյնքան իրաւացի է, որքան կարևոր է, որքան անհրաժեշտ է։ Աղքատ և սովատանջ ժողովուրդը երեսը դարձրել է դէպի մեզ և ասում է. բարի մարդիկ գթացին իմ վրա, իմ անունով ողորմութիւն հաւաքվեցաւ, և աչա տարիներ անցան, դեռ չեմ ստացել այդ փողերը։ Տուեցէ՛ք մեր փողերը, տուեցէ՛ք, հաց գնենք, որ սովից չը մեռնենք...

Ի՞նչ պէտք է պատասխանել։ Դա սովեալ մարդու ձայնն է, դա սովեալ մարդու պահանջն է, որ քաղցի կատաղութեան մէջ իր սիրելի զաւակին էլ չէ խնայում... որ օրհասական յուսահատութեամբ մաքառում է մահուան հետ... որ սպասել կարող չէ...

Մեզ յայտնի է, որ պատերազմի ժամանակ Ալաշկերտի գաղթականների անունով հաւաքված նուէրները գումարվում էին երկու հիմնարկութիւնների մէջ. մէկը, Թիֆլիսի մանկախնամ ողովի ձեռքում, միւսը, Էջմիածնի վանքում։ Մեզ յայտնի է նոյնպէս, որ Թիֆլիսի մանկախնամ ողովը իր ձեռքում ունեցած գումարից մասամբ իր ժամանակին ծախսեց յիշեալ գաղթականների վրա, իսկ մնացածի մի մասը անցեալ տարւոյ վերջերում ուղարկեց նոյն հասարակութեան պէտքերին գործ ածելու, և մի մասն էլ, որպէս լսել ենք, յանձնեց «Կիպրոսեանց-Արևելեան» ընկերութեանը, Ալաշկերտի գաւառում այդ ընկերութեան ջանքով բացված դպրոցի համար գործ ածելու նպատակով։ Այժմ մանկախնամ ողովի ձեռքում փող չէ մնացել։

Ի՞նչ արեց Էջմիածինը։

Էջմիածինը, փողերը իր գանձարանի մէջ դրած, իր յատուկ խոհեմ լռութեամբ, երկար մտածում էր, թէ ինչ պէտք է անել։ Ալաշկերտցի գաղթականները եկան մեր կողմերը, հիւանդացան, ջարդվեցան, կոտորվեցան, և մնացածները կրկին յետ դարձան իրանց հայրենիքը։ Բայց փողերը անշարժ մնացին Էջմիածնի գանձարանում։ Նա դեռ մտածում էր.... Հաւերը մինչև անգամ մոռացան այդ փողերի գոյութեան մասին։ Բայց լրագրութիւնը դրժբաղդաբար սուր հոտառութիւն ունի. իր ժամանակին սրանք բարձրացրեց։ Ընցան ամիսներ, տարիներ,—պատասխան չը կայ։ Վերջապէս «Արարատ» պաշտօնական ամսագիրը իր համարներից մէկի մէջ բարեհաճեց հրատարակել, որ սուրբ Աթոռը նպատակ ունի այդ փողերով մի դպրոց հիմնել Ալաշկերտում։ Գիտաւորութիւնը բարի էր, եթէ գործադրված լինէր։ Բայց ցաւելով պիտի յայտնենք, որ սուրբ Աթոռը մինչև այսօր չը կատարեց իր խոստմունքը։ Եւ «Արարատի» մէջ անցեալ տարի հրատարակված հաշիւների կարգում մենք գտանք 17,000 րուբլ ալաշկերտցոց փողերը, որոնք տակաւին պահված են Էջմիածնի գանձարանում։ Ո՞ր օրվայ համար, ի՞նչ նպատակով,—յայտնի չէ։

Եւ Էջմիածինը, որ այդպէս է վարվում հասարակութեան նուէրների հետ,—դեռ այսօր նոյն բարեպաշտութեամբ ժապաւինեալ մատեաններ է բաժանել իր քահանաների ձեռքում, որ նորից նուիրատւութիւններ հաւաքեն տաճկական Հայաստանի սովելոց համար...

Բայց Ալաշկերտի գաւառից հառաչանք է լսվում. «սրբազան և սրբազնագոյն հայրեր, տուեցէ՛ք մեր փողերը, մենք չենք ուզում ձեր դպրոցը և ուսումը. այժմ մեզ հաց է հարկաւոր. մեր զաւակները մեռնում են սովից... Մեր ռուսաստանցի եղբայրները խղճացին մեզ վրա, մեզ ողորմութիւն արեցին, փող տուեցին, ի՞նչու էք պահել մեր փողերը...»

Կը լսե՞ն արդեօք այդ հառաչանքները, և արդեօք բաւականութիւն կը տայի նուիրատու հասարակութեանը, Էջմիածնի գանձարանում պահված 17,000 ր. ալաշկերտցոց գումարը սովեալների այժմեան պահանջին ծառայեցնելով։

Ց. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՕԴՈՒՏ ՍՈՎԱԼԼՈՒԿ ՀԱՅԵՐԻ

Ունենալով սեփական նոր շատ պատկերներ, որոնց դեռ ևս հասարակութիւնը չէ տեսել և ցանկանալով ծանօթացնել հասարակութիւնը տեղական նկարիչների և նրանց աշակերտների հեղինակութիւնների հետ, ես նորից կարճ ժամանակով բաց եմ անում նկարչական պատկերահանդէսը յօգուտ սովալլուկ հայերի, մուտքը 20 կոպէկով։ Խնդրում եմ բոլոր նկարիչներին և նրանց աշակերտներին, նոյնպէս և այն անձանց, որոնք ունեն լաւ պատկերներ, մեծ և փոքր արձաններ, կամ ուրիշ նկարչական հեղինակութիւններ, չը մերժել և մասնակցել այդ բարի գործին, ուղարկելով այդ առարկաները պատկերահանդէսը մինչև ապրիլի 15-ը։ Նկարիչներ Կոչինի, Զանկովսկու և այս գործին համակրող պ. պ. Վ. Ն. Վիրուբովի, Ա. Մ. Կորգանովի, իշ. Ն. Ի. Ամատունու, Ա. Լ. Խարազովի, Դ. Բ. Տէր-Աստուրովի շնորհիւ ես արդէն բաւական շատ պատկերներ եմ ձեռք բերել։ Բացի հին և նոր յայտնի արհեստաւորներից, պատկերահանդէսի մէջ կը լինեն հետևեալ ռուս նկարիչների բնագիրները. Բրիւլովի, Այվազովսկու, Լագորիօ, Տրուտովսկու, Ֆիլիպովի, Բազկովի, Բոգոլիւբովի, Պրեմացիի, Զանկովսկու կովկասեան տեսարանները և Կոչինի պատկերները։ Առարկաների ապահովութեան համար պատկերահանդէսը պատասխանատու է։ Պատկերահանդէսը գտնվում է Գօլովինսկի փողոցի վրա, Շիօնվիտանը, Վեսողիի լուսանկարի կողքին, մի և նոյն սանդուղանով։ Պատկերահանդէսը պատկերներ ընդունելու համար բաց է ամեն օր առաւօտեան 9 ժամից մինչև երեկոյեան 6 ժամը։ Յոյս ունեմ, որ ինչպէս նկարիչները և նկարչութեան ուսուցիչները, ուսուցիչները, տեսուչները, գիմնազիաների տեսուչները և դիրեկտորները, իշխանութիւն ունեցող անձինք և տեղական ինտելիգենցիան չեն մերժի օգնել ինձ այդ օգտակար և բարձր գործը կատարելու համար։ Այդ գործի հետևանքները և հաշիւները իր ժամանակին կը հրատարակեմ լրագիրների մէջ։ Պատկերահանդէսի բացման օրվայ մասին կը յայտնվի լրագիրների մէջ։

Ա. Միրզօվ

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

Մարտի 18-ին

Վերջապէս մարտի 9-ին կայացաւ Լազարեան ճեմարանի դահլիճներում այն երաժշտական երեկոն յօգուտ վանեցոց, որի մասին ես արդէն ձեզ գրած եմ և որը պէտք է լինէր փետրվարի 28-ին Ս. Վարդանանց տօնի օրը։ Պէտք է ասել, որ երաժշտական-գրականական երեկոն դարձաւ միայն խիստ երաժշտական՝ առանց գրականական մասի. որպէս և փոխանակ Վարդանանց տօնի օրը լինելու՝ յետաձգվեցաւ մինչև մեծ պաս—մի փոփոխութիւն, որ գործ դրվեցաւ կօնցերտի վարչութենից բոլորովին անկախ և հակառակ նորա կամքի—ծշմարիտ է, ցաւալի է, որ չը կարողացաւ իրագործվել կօնցերտի նախկին ծրագիրը—երաժշտական-գրականական մի հայկական երեկոյ, որ Մօսկվայում դեռ երբէք չէ եղած. բայց այստեղ մխիթարականը այն է, որ Մօսկվայի հայ հասարակութիւնը, բացի մի երկու պարոններից, որոնք իրանց անփոյթութեամբը միշտ պատրաստ են արգելք լինել ամեն մի հասարակօգուտ ձեռնարկութեան և տրտնջալ այս կամ այն գործի վրա, որ սկսած էր առանց նրանց անմիջական թոյլտւութեան և հրամանի... մխիթարականը, ասում եմ, այս դէպքում այն է, որ հասարակութիւնը՝ ինչպէս և միշտ, մեծ համակրութեամբ ընդունեց երաժշտական երեկոն. միւս կողմից՝ այդ երեկոյի նպատակը իրագործվեցաւ անակնկալ յաջողութեամբ—մի հանգամանք, որ մեր գլխաւոր հոգսն էր և մտածմունքը։

Այժմ մի քանի խօսք բուն կօնցերտի մասին։ Բացի տեղւոյս արժանապ. հայր Սուքիասեանցից, որ երաժշտական երեկոյի սկզբնաւորողն է՝ առանձին համակրութիւն ցոյց տուեց այդ բարենպատակ

ձեռնարկութեանը մեծ. տիկին Ակիմեանցը, նպաստելով ոչ միայն կօնցէրտի նիւթական աջողութեանը, այլ և հրաւիրելով արտիստ-երաժիշտներ, որպէս և ամենայն դէպքում աշխատելով պակասացնելով կօնցէրտի ծախսերը։ Նոյնպէս յիշելու է մեծ. տիկին Ակիմեանցի քոյր՝ տիկին Էֆիզլէրը, որ ջերմ համակրանք ցոյց տուեց այս գործին, մինչև անձամբ մասնակցելով երաժշտական երեկոյին և հիանալի կերպով երգելով Գունօի «au printemps» ռոմանսը որպէս և մի քանի այլ իտալական երգեր։

Բացի այս երկու հայուհիներից՝ յիշելու է ռուս իշխանուհի Գոլցովան, որ կարելի է ասել կօնցէրտի հերոսուհին էր (պիանիստկա)։ Նա շատ գեղեցիկ կատարեց Շօպէնի As-dur բալլադան և Մէնդէլսօնի D-moll տրիօն (պիանօ, ջութակ և վիօլօնչէլ). բայց հիանալի էր Հիւգենօտներ օպէրայից ֆանտազիան—այդ դժուարին գործը, որտեղ նա ցոյց տուեց մի զարմանալի ճարպիկութիւն և վարժութիւն իր ձեռքերի ու մատների, խորին երաժշտական հմտութիւն և կիրթ ճաշակ։—Մենք հայերս շատ շնորհակալ պիտի լինենք մեծ. իշխանուհուց, որպէս և երգչուհի օրիորդ Ցվէտկօվայից և միւս երաժիշտներից, որոնք՝ իբրև օտարազգիք համակրեցին յօգուտ սովատանջ վանեցոց տուած երեկոյին և ոչինչ չը խնայեցին իրանց կողմից որքան կարելի է վայելուչ, գեղեցիկ և փառաւոր դուրս բերել կօնցէրտը—առանց որ և է նիւթական վարձատրութեան կամ պարգևի։ Անկարելի է մոռանալ պ. Բաուէրին, որ մեծ բաւականութիւն պատճառեց հասարակութեան իր հիանալի ցիտրայով։

Լ. ճեմարանի աշակերտները երկու անգամ երգեցին «Հայեր եկայք միանանք» երգը և կօնցէրտի վերջում «Боже Царя храни»—պ. Ստեփանեանցի առաջնորդութեամբ։

Կօնցէրտին մասնակցող երեք տիկնայք էլ ըստացան մի մի փառաւոր փունջ՝ իբրև ընծայ մի պատուելի ընտանիքից։

Հանդիսականների թիւը սաստիկ շատ էր. մի դատարկ աթոռ չը կար մեծ դահլիճում. բոլորեքեան՝ առանց բացառութեան, մնացին մինչև կօնցէրտի վերջը։

Վերջացնելով մեր խօսքը և կրկին անգամ շնորհակալութիւն յայտնելով թէ կօնցէրտին մասնակցողներին և թէ այդ կօնցէրտի կայանալուն նպաստողներին, կարող չենք շնորհակալութիւն չը յայտնել և Լ. ճեմարանի մեծ. պ. պ. վերատեսչին և տեսչին, որոնք ուրախութեամբ ընդունեցին հայ հասարակութիւնը իրանց դահլիճներում և ոչինչ նիւթական ծախսեր չը խնայեցին որքան կարելի է շքեղ, փառաւոր և բարեզարդ անել երաժշտական երեկոն։

Կօնցէրտի եկամուտը մօտաւորապէս 1100 րուբլ էր. իսկ զուտ օգուտը 800-ից աւելի պէտք է լինի։

Բացի սրանից այստեղի հանգանակութիւնը յօգուտ վանեցոց դեռ շարունակվում է. հաւաքվել է մինչև այսօր 7000-ից աւելի. 6000-ը արդէն ուղարկված է ուր հարկն է։

Այս օրերս կուղարկեմ ձեզ մօտ 100 ր. որ ժողովել ենք յօգուտ սովատանջների հայ ուսանողների մէջ։

Բ.

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

—

Մարտի 27-ին

Այստեղի երիտասարդներից և տիկիններից ոմանք չը կարողացան անտարբեր գտնվել դէպի ազգայնութեան սուրբ պարտքը՝ և ժողովեցին այս չնչին գումարը՝ որը պէտք է ընդունեն մեր վանեցի եղբայրները և քոյրերը ոչ որպէս օժանդակութեան միջոց, այլ որպէս համակրութեան նշան։ Սրանք են նուիրատուները. Գ. պ. Մելիք-Շահնազարեանց, Մելքեանց, Բարախանեանց իւրաքանչիւրը 5-ական րուբլի, պ. Տէր-Ստեփանեանց, տիկին Սուքիասեանց, պ. Գրիգորեանց, պ. Սարուխանէջեանց, պ. Ագամեանց, պ. Օրդուխանեանց, պ. Ս. Մանտաշ-Ղարախանեանց, պ. Մելիք-Մուրադեանց, իւրաքանչիւրը 3-ական րուբլի։ Տէր-Մկրտիչ Շխմանմուտցի, պ. Բարասեանց, Տէր-Ագամեանց, Օրբէլի, Ագամիրզեանց, Համբարձումեանց, Թունեանց, Դաւիթբէգեանց, Արգարեանց, իւրաքանչիւրը 2-ական րուբլի։ Տիկին Ռաֆայէլեանց, տիկ. Տէր-Մկրտչեանց, պ. պ. Դոլվաթեանց, Մելիք-Պետրոսեանց, Առաքելեանց, Մատումեանց, Տէր-Պօղոսեանց, Տէր-Գասպարեանց, Բաղչեանց, Խաչատուրեանց, Վարդապետեանց, Աւետիքեանց, Մանուկեանց, Տէր-Մկրտչեանց, Օհանեանց, Տէր-Եսայեանց, Յովհաննիսեանց, Ֆրանգիւլեանց իւրաքանչիւրը 1 րուբլի. Ս. Ֆրանգիւլեանցը վճարեց փօստայի ծախքը։ Ընդամենը 75 րուբլի։ Որը ուղարկելով խմբագրութեանդ, խնդրում ենք հասուցանել ուր հարկն է։

Ա.

ՆԱՄԱԿ ԽԳԴԻՐԻՑ

—

17-ին մարտի

Տեղիս հասարակութիւնը զգալով վանայ սովատանջների այժմեան սարսափելի դրութիւնը, որոնք օրեկան պարենի համար տանջվում են, ուստի հաւաքվեցաւ. հետևեալ յականէ յանուանէ գրված անձերից 'ի նպաստ նոյն սովելոցն 153 րուբլ 15 կոպ., որք են. Սարգիս Ա. քահանայ Մանուկեանց 10 ր., Ազարիան Կանայեանց 50 ր., Սամուէլ քահանայ Սողոմոնեանց 10 ր., Մարտիրոս Միրզօյեանց 2 ր., Յարութիւն Ղարիբեանց 2 ր., Պետրոս Հայրապետեան 4 ր.. Նազար Պետրոսեան 1 ր., Յովհաննէս Յարութիւնեան 1 ր., Յովհաննէս Կանայեանց 1 ր., Սարգիս Մ. Նազարեանց 1 ր., Սահակ Ասօյեանց 40 կ., Գասպար Արզումանեանց 1 ր., Թաթոս Աւագեանց 1 ր., Պօղոս Բարսեղեան 2 ր.. Շերմազան Տէր-Մինասեան 40 կ., Մկրտիչ Սարգսեան 1 ր., Մինաս Մ. Ալավերդեանց 3 ր., Յարութիւն Տէր-Յարութիւնեանց 1 ր., Աւէքսան Մինասեան 1 ր., Բաղդասար Մ. Յովհաննէսեան 1 ր., Յակովբ Մ. Նիասնեան 1 ր., Ոսկան Մուրադեան 60 կ., Մկրտիչ Թարօյեան 25 կ., Յակովբ Զօրաննեանց 2 ր., Խաչատուր Յովհաննէսեանց 2 ր., Նաւօ Վարդանեան 50 կ., Աւէքսանդր Ատարբէկեանց 1 ր., Մովսէս Տէր-Աբրահամեանց 1 ր., Նիկողայոս Վարզիկեանց 1 ր., Մովսէս Աւտոխեանց 1 ր., Գրիգոր Սարգսեան 2 ր., Ղազար Ներսէսեան 4 ր., Կարապետ Յովհաննէսեանց 1 ր., Սարգիս Յովսէփեան 3 ր., Տիրուհի Շաղակաթ Մանուկեան 5 ր., Սահակ Կանայեանց 2 ր., Գասպար Յովհաննէսեան Ղազարեանց 2 ր., Մովսէս Բէկ Տէր-Սարգսեանց 10 ր., Բարդուղիմէոս Տէր-Ստեփաննոսեանց 3 ր., Մամիկոն Մէլիք-Մնացականեանց 1 ր., Մանուկ Յարութիւնեանց 2 ր., Յակովբ Սարկ. Ջալալեանց 2 ր.՝ վիճարկութիւնից 10 ր., և խնդրեմք հասցնել ուր հարկն է։

Ազարիան Կանայեանց

ՆԱՄԱԿ ԿԱՂԶՄԱՆԻՑ

—

Մարտի 18-ին

Ձեր «Մշակ» լրագրի համարներ կարդալով Վանայ սովելոց հայ եղբարց վիճակը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ մեզ վրա, վասն որոյ հանգանակելով մեր բնակված քաղաքի օտարական վաճառականներից, կարողացանք հաւաքել յօգուտ սովատանջների հարիւր տասն և հինգ րուբլի (115 ր.) որը և ուղարկում եմ ձեզ։

Նուիրող անձինք Հին-Նախիջևանցիք. Զաքար Մ. Ջանփոլադեանց 10 ր., Յովհաննէս Ջանփոլադեանց 10 ր., Կարապետ Ջանփոլադեանց 5 ր., Աւետիք Ջանփոլադեանց 6 ր., Նիկօլայոս Շահ-Մուրադեանց 5 ր., Եսայի Բ. Ջանփոլադեանց 10 ր., Ջալալ-Օղլեցիք. Ներսէս և Սհակ Գունիամալեանք 20 ր., Մացակ Գ. Սհակով 10 ր., Աղեքսանդրօպօլցիք. Վաղարշակ Բալասանեանց 5 ր., Գէորգ Բաբայեանց 2 ր., Արշակ Բէգզարեանց 2 ր., Աքուլիսցի. Մէլքօն Մկրտումով 3 ր., Ղարսցիք Աղէքսանդր Մագզալեան 5 ր., Ազնիւ Նահապետեան 3 ր., Ազարիան Տէր-Պօղոսեան 1 ր., Բիթլիզցիք. Մէլիք Տէր-Յովհաննէսով 10 ր., Յովսէփ Դանիլով 3 ր., Խոչիկ Մ. Յակովբեան 1 ր., Պետրոս Խէնտէրեան 1 ր., Ոմն 1 ր., Զաքար Հայրապետով 1 ր., Վարոս Մ. Վարդանով 1 ր., Ընդամէն գումարը եղաւ հարիւր տասը և հինգ րուբլի (115 ր.)

Եսայի Բ. Ջանփօլադեանց

ՆԱՄԱԿ ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱՍԻՑ

—

29 մարտի

Առաջին նամակիս հետ ուղարկելով ձեզ 401 ր. յօգուտ վանայ դաւառի սովելոց, 'ի միջի այլոց խոստացել էի մեր երկու քահանայից դիտաւորութիւնը. նուիրատուութիւնը շարունակելու դիտաւորութիւնը, բայց չը գիտեմ խմբագրութիւնդ ինչ պատճառով այդ պարբերութիւնը բաց էր թողել. մենք չը փոխվեցանք և մեր խոստումն իրագործեցինք։ Ամեն կիրակի եկեղեցու բեմից հերթով առանձնաբանելով յորդորում ենք մեր բարեպաշտ ժողովուրդը, առատաձեռնութեամբ ձգել իրանց լումայն, ազգային գանձանակի մէջ։ Գոյացած գումարն հասցնելով 100 ր. երեկ հեռագրով փոխադրեցինք Թիֆլիս, խնդրելով պ. Ձիթախեանցին այդ գումարը հասցնել ձեր խմբագրութիւնը, որը յուսով ենք ստացած կը լինէք և տնօրինած վասպուրականի թշուառ հայերին հասցնելու. վասնորոյ խնդրեմ այս համառօտ նամակիս հետ հրատարակէք նուիրատուաց հետևեալ անուններն 'ի խրախոյս այլոց։

Սարգիս Մարկոսեան Կիրակոսեանց 25 ր., կին սորա տիկին Նունիա 5 ր., Մայր սորա Նազանի 5 ր., Անդրէաս Ջաչիտեանց 1 ր., Բագարատ Վախտանգեանց (երկրորդ անգամ) 3 ր., Նազարէթ Վէքիլեանց 5 ր., Գրիգոր Բաղդասարեանց 3 ր., Գրիգոր Վարդանեանց 2 ր., Բաղդան Փիրալեանց 2 ր., Աստուածատուր Սուխեանց 1 ր., Севановъ 1 р., Աղէք Միրզօյեանց 1 ր.. Գէորգ Պետրոսեանց (կրկին) 5 ր., Յակովբ Մկրտչեանց 1 ր., Գէորգ Սումխեանց 1 ր., Տիկին Նատալիա Ջալինեանց 3 ր., Տ. Վառ. Շողիեանց 2 ր., Տ. Մարթայ Եղիկեանց 8 ր., Տ. Կատարինէ Բաղդասարեանց 5 ր., հինգ որդիք սորա 5 ր., Տ. Մարգարիտ Յովակիմեանց 1 ր., Հայուհի ոմն 1 ր., Տ. Եղիսաբէթ Խումարեանց 1 ր., Տ. Յուլիանէ Խումարեանց 1 ր., Տ. Մարիամ Խիթարեանց 2 ր., Այրի Մարիամ Թովլաթեանց 1 ր., Տ. Աննա Պանպալեանց 2 ր., Այրի Ռուստիանէ Սերեբրակեանց 1 ր., Այրի Սոփիա Մայրն Մարուֆովի 3 ր. (յոյն). Յարութիւն և Ստեփաննոս (երկուորեակք) Եղիկեանց 1 ր., Գէորգ Քասեանց 1 ր., Տ. Աննա Միրզաբէգեանց 2 ր.՝ Ընդամէնը 101 ր. հեռագրի 50 կոպէկ հանելով, մնում է ինձ մօտ 50 կոպէկ. Ստորագրութիւնը կը շարունակվի մինչև Զատիկ։

Մինաս Ք. Միրանեանց

ՆԱՄԱԿ ԱՂԴԱՇԻՑ

—

23 մարտի

Այսօր բարոյապէս և ֆիզիքապէս յոգնած հասանք Աղդաշ, որ գտնվում է Գանձակի և Շամախու ճանապարհի վրա։ Պաղրած ոսկրներս անդադար ճանապարհորդելուց յետոյ Աղդաշի իջեւանում կարգի բերելու վիճակվեցաւ։ Օգուտ քաղելով նորանից, որ փոստի ճանապարհի վրա ենք գտնվում, սկսեցի բարեկամներիցս մէկին նամակ գրել։ Մոմը ցուրտ և ծխոտ սենեակումս մի աղօտ լոյս էր գցում նամակիս վրա։ Աչքերս մի կողմ դարձրած միտք էի որոնում գրչիս նիւթ, յանկարծ «Կավկազ» լրագրի թերթը աչքովս ընկաւ, ազատութեամբ էր, թէ ուրախութեամբ վերցրի. դա մարտի 16-ի կիրակէի 74 № էր։ Լրագրի էջերի վրա ընդհանուր ակնարկութիւն գցելով, աչքովս ընկաւ «Մշակ» խօսքը։ Այդ բաւական էր որ այլ ես աչքս չը դարձնէի այդ չարքերից։ Կարդացի հետևեալը՝ «Մշակի» առաջնորդող յօդուածի մէջ մարտի 15-ին կարդում ենք հետևեալը՝ «Մեզ հաղորդեցին տպելու համար հետևեալ տխուր հեռագիրը, որ ուղարկել է Վանի ռուսաց հիւպատոս պ. Կամսարականը. սովը մեծ ուժով տարածվում է. Աղբակումը մինչև 150 մարդ սովամահ են եղել. հարիւրաւոր գիւղացի աղջիկներ, մերկ և սոված վերթափած են գիւղի փողոցներում։ Վանի մէջ կայ 200—300 երեխայ սովից հիւանդացած. Խրիմեան Հայրիկը ձեռք է տալիս հիւանդանոց հիմնելու։ Օգնեցէք այդ մարդասիրական ձեռնարկութեանը։ Եթէ գործ չը դրվին ամենաանհրաժեշտ միջոցներ, Վասպուրականը կորած կարելի է համարել։ Մեծ գումարներ միայն կարող են հեռացնել նորա վերջնական կորուստը»։

Վերև բարոյապէս յոգնելուս վրա խօսեցի, մի երկու խօսքով պարզեմ խօսքս. այն բժիշկների մէջ, որոնք նշանակված են քննելու Բաքուի նահանգի առողջապահական դրութիւնը, ինձ և միայն իմ ընկերոջը վիճակվեցաւ երեք հայի գիւղ Բաքուի սահմանումը Գանձակի նահանգի մէջ։

Միւս բժշկների քննելու, հետազօտելու ասպարէզ կազմում է թուրք տարրը։ Այս երեք գիւղը հետազօտելով, գտանք այն ինչ որ ամենագժուարին է մարդկութեան համար՝ հացի կարօտութիւն է. բայց չը կորցրած երկու երեք օր ճանապարհ գնացինք այս հաղորդելու ուր հարկն էր և պատշաճից առնելով այն, ինչ հարկն է մարդու համար, դարձանք նոյն ճանապարհովը. որը փոստով, որը չարչարած ձիաներով և ահա մենք կէս ճանապարհի վրա ենք այսօր—գնում ենք դէպի այն գիւղերը, ուր ժողովուրդը գիտէք թէ ինչ սրտով է մեզ սպասում։

Բայց դառնանք մեր «Մշակի» բօթաբեր հեռագրին։ Այն աշխարհը, որի մէջ սկսեց խաղալ և հրճուել դարերով քնած Հայաստանի յուսոյ բոյլկը, այն աշխարհը—Վասպուրական աշխարհը, որի հսկայական կրծքի վրա թուխպ մթնոլորդում երևաց Գաբրիէլ հրեշտակապետը հրեղէն սուրը աջ ձեռքին դէպի թշուառ հսկայի սիրտը ուղղած և թշուառութեան հրոյ խուրձը ձախ ձեռքին, անխնայ փչող հողմի զօրութեամբ այս կողմն այն կողմը ցանելով—այրեց, կործանեց, տակն ու վրա արեց, հողի հետ հաւասարեց և կոտորեց, ընկեց ահ ու սարսափի մէջ գցելով ծվող, ճչող երեխաներին և կանանցը մազները խճճած, աչքերը չռած, մարմինները մերկացրած, ուրին լեռները, ուրին օտար երկիր, ուրին դժոխքը քշեց, խորտակեց, Վասպուրականը որ դեռ ոչ մի անգամ ազատ չը շնչած, սովի անգութ ճիրաններին մէջն ընկաւ և այսօր արիւնաթաթ, ուժաթափ մազէ կամուրջի վրա կանգնած ամեն բան լափող գազանի դէմն է կանգնած. Վասպուրական աշխարհին մահն է սպառնում։

Վասպուրական աշխարհը Հայաստանի կենտրոնից, նորա վեհ և վիրաւորեալ կրծքից—գերեզմանական մահասպառ ձայնով, մերթ մեղմ, մերթ անլսելի գոչելով ձեզ է ասում Հայաստանի զաւակունք՝ անգութ հայեր, իմ սիրելի զաւակունքս, անսիրտ հայեր, իմ խանդակաթ որդիքս, իմ գզվելի, ժանկաղէմ, իմ թշուառ, իմ մոլորեալ ժառանգներս։ Որդիքս էք դուք իմ կաթով սնուցած, թէ գաղան էք դուք իմ արիւնս ծծող։

Եկէք զաւակունքս, հասէք, հեռագրով եմ կոչում ձեզ, եկէք, գուցէ ձեր մօրը վրա հասնէք, գուցէ նորա մահուան անկողնի մէջ նորա ըսպառված վերջին արտասուաց կաթիլները սրբէք, գուցէ նորա վերջին կտակը լսէք։ Եթէ ոչ այլ ես ոչ ոքիրաւունք չունենայ իմ յիշատակս սևացնել իրան հայ կոչելով, ոչ ոք չը համարձակի վրդովել իմ գերեզմանական խաղաղն ազատ կամ բուի ձայնով «Աշխարհամենայն» երգել։

Բայց ուր են ուր Վասպուրականի վէրքերը դարմանողները, ուր են նորա հարազատ զաւակները։ Մեր Հայրիկը, մեր սուրբ Հայրիկը, Վասպուրականի մեղմ Արծուիկը, որի վեհ սիրտը տասնեակ տարիներէ ի վեր բաբախում է այն սև աշխարհի կրակված արիւնով, որը երկաթեայ իր ճանկերը կամենում էր դաժան ոգւոյ սիրտը մտցնել և իր հայրական թևերը տարածած իր թշուառ զաւակացը հովանի լինել, այսօր (լեզուս պապանձվի) թուլացած դժոխային աղէտալի զօրութեանց տակ չոքում է և մեծ և անտանելի ծանրութիւն նորա վրա ընկած նորա արծուական թևերը կոտրատելու, խորտակելու վրա է։ Սիրտ տուէք, սիրելի հայեր, օգնութիւն հասէք. հասէք Արծուին օգնութիւն։

Ամեն մի հայ մի փոքրիկ, սկլոր արարածի, սև աչքերի, թուխ ցրված մազերի, որ այս կողմն այն կողմն ընկած, գոռում գոչում է, աչքերը չռած, թալկանում է, վեր ընկնում և մի քանի ժամ տընքալով հոգի արձակում, ամեն մի հայ մէկի ձեռքից բռնած թող դուրս քաշի ազատի այդ թըշուառ արարածին այդ արեան ծովից, մահվան գերեզմանից—Վասպուրական աշխարհից։ Ամեն մէկը այդ փոքրիկներից ձեր սիրտն է, ձեր արիւնն է, ձեր յոյսն է հայեր, ինչու էք քնում, ինչու էք մեռնում։

Ինձ յանձնած այս նուիրական գործը աւարտելուց յետոյ որ սկսել է մեր ողորմած տէրութիւնը, մեր վեհափառ կովկասու փոխարքան—ես ինձ նուիրում եմ Հայրիկի յուսադրտեալ հիւանդանոցին, եթէ միայն հանգամանքները յաջող են, եթէ միայն նիւթերը չը պակասին գործ տանելու, որպէս զի, հակառակ դէպքում, իմ ներկայութեամբ սովեալների անթիւ թուի վրա մի սովեալ ևս չաւելցնեմ։ Որ ունիցի ականջս լսելոյ լուիցէ և որ հաւատս ունիցի հաւատալոյ հաւատասցէ։

Բժիշկ Բ. Նաւասարդեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Վ. ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ հաղորդում են, թէ դպրոցների այժմեան հոգաբարձութիւնը բաւական թայ կերպով է վերաբերվում իր յանձն առած պաշտօնին։ Հոգաբարձուներից մէկը պ. Յ. Շ. երկու ամսից աւել է, որ հրաժարական է տուած, բայց կանդիդատին չեն հրաւիրում նորա տեղը։